

Jaroslav Hašek (30. 4. 1883 Praha – 3. 1. 1923 Lipnice nad Sázavou)

Český spisovatel a novinář; především povídkář, humorista-satirik. Jedna z vůdčích osobností české bohémy jako součásti české kultury v období fin de siècle.

Jaroslav Hašek pocházel z rodiny středoškolského učitele a pozdějšího bankovního úředníka, ale otec mu brzy zemřel (r. 1897). Hašek vyrůstal ve velmi skrovných poměrech – neúplná rodina se z existenčních důvodů mnohokrát po Praze stěhovala –, takže poznal v plné šíři život české (pražské) zchudlé střední třídy. Jeho pozitivní zážitky z dětství se soustřeďovaly kolem nesoustavných kontaktů s příbuzenstvem z otcovy i matčiny strany: oba rody pocházely z jižních Čech (Mydlovary, Krč u Protivína; děd František Hašek byl účastníkem revoluce 1848, a dokonce poslancem revolučního celorakouského parlamentu 1848 – 1849: vedle Františka Palackého, Josefa Kajetána Tyla, Karla Havlíčka Borovského aj.). Negativní zkušenosti však v Jaroslavově tehdejším životě převládaly a k bídným hmotným poměrům se přidružily i výchovné problémy. Jaroslav začal studovat na českém gymnasiu v Žitné ulici (mezi jeho učiteli byl i spisovatel Alois Jirásek), ale v kvartě studium pro neprospěch ukončil. Učil se prodávčem v drogerii a středoškolská studia završil r. 1902 maturitou na obchodní akademii v Resslově ulici.

Jaroslav Hašek se stal lehkomyšlným a nedbalým mladíkem, avšak velmi citlivým, s proměnlivými náladami a s pevnou vůlí po sebevzdělávání (vybudoval si nemalé znalosti o kultuře a dějinách i vzdálených, exotických národů), se smyslem pro spontánní projevy protispolečenské vzpoury a pro únikové aktivity – od života v pivních stolních společnostech až po cestování i do odlehlých končin Rakousko-Uherska. Vícekrát byl pro výtržnost (často v nestřízlivém stavu) krátkodobě zatčen policií. Hospodská životospráva mu přidala kilogramy navíc, ale měl hezký, stále trochu chlapecký obličej a vynikal vtípem a osobní vsťícností.

Své literární aktivity Hašek zahájil (1904) jako redaktor v různých časopisech, od anarchistických až po populárně-naučný *Svět zvířat*. Postupně se vypracoval na literárně velmi plodného povídkáře. Psal humoristické a satirické povídky, v nichž si utahoval z maloměšťácké mentality středních vrstev nebo z rakousko-uherské byrokracie, líčil – patřičně přibarvené – zážitky z pražské bohémy (vytvořil tu řadu čtivých literárních portrétů mnoha spisovatelských osobností, od Jakuba Arbesa přes Josefa Svatopluka Machara až po Františka Langera). Hašek byl především autorem Prahy, kterou velice dobře znal, ale jeho povídky se odehrávají i jinde v Čechách (včetně jihočeské oblasti, odkud pocházeli jeho rodiče a kterou on sám s matkou navštívil) apod.

Hašek opakoval ve svých povídkách stále stejnou formu vycházející z tehdy čerstvé české povídkářské tradice (Jan Neruda, Ignát Herrmann, ale i Antonín Sova aj.), obohatil však tuto linii o zřetelné satirické ostří, o bizarní, až tragikomické náměty a velmi výrazné pointy. Ač jeho povídky se navzájem kompozičně i formálně podobaly, Hašek dokázal obměňovat vypravěčskou polohu: byl stylově jiný v humoreskách z manželského života, jiný v povídkách o konfliktech mezi rodiči a dětmi, zase jiný v politických satirách a opět jiný v příbězích o pražské bohémě. Řada Haškových povídek má povahu vcelku seriózních cestopisných črt vycházejících z autorových toulek po Rakousko-Uhersku a přilehlých oblastech Balkánského poloostrova.

Od r. 1906 Hašek chodil se svou životní láskou, Jarmilou Mayerovou (1887 – 1931), dcerou živnostníka-štukatéra, a přes počáteční odpor Jarmiliny rodičů se oba vzali r. 1910. Narodil se jim syn Richard (1912 – 1980) (Jarmilovým nejoblíbenějším historickým hrdinou byl anglický král Richard I. Lví srdce).

Od r. 1909 se Jaroslav Hašek přátelil s malířem a ilustrátorem Josefem Ladou (1887 – 1957). Lada byl synem ševce z Hrusic jihovýchodně od Prahy; v útlém dětství po úraze v otcově dílně oslepl na jedno oko, což ho zbavilo schopnosti prostorového vidění a přivedlo ho k polonaivnímu, naprosto svébytnému výtvarnému stylu, blízkému tvorbě lidových výtvarníků. Lada se tak stal významným představitelem typicky české výtvarné tvorby a – jako málokterý

umělec – ovlivnil (a dodnes ovlivňuje) výtvarný vkus českého národa. Názorově patřil (stejně jako Hašek) k představitelům demokratické (nekomunistické) levice, stal se ilustrátorem mnoha Haškových povídek a – po letech – proslulým, kongeniálním ilustrátorem Haškova jediného, nedokončeného, ale světoznámého románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*.

Hašek napsal **více než 1 000 povídek**; málokterý český spisovatel se s ním může měřit v **množství nápadů a originálních zápletek** i v **lehkosti psaní** (některé povídky Hašek napsal přímo v hospodě a hned je poslal do redakce, odkud vzápětí dostal honorář, jímž zaplatil útratu).

Součástí Haškovy tvorby i veřejné činnosti byla **mystifikace** (záměrně klamně jednání jako součást tvůrčího záměru; viz RKZ aj.). Největší své mystifikace se Hašek dopustil, když se skupinou bohémských přátel založil (1911) a vedl politickou **Stranu mírného pokroku v mezích zákona**: strana naoko fungovala jako běžná politická strana (zúčastnila se i voleb), ovšem náplň její činnosti byla výstižnou parodií na tehdejší český politický život.

Haškova bohémská a tulácká povaha postupně vedla k **manželské krizi**: Jarmila se synem Richardem se vrátila k rodičům.

V r. 1915 Hašek narukoval do rakousko-uherské armády: sloužil u českobudějovického 91. pluku, táhl s ním **na ruskou frontu** do zakarpatského kraje **Halič** a tam se s jinými vojáky nechal zajmout ruskými jednotkami. Jako **zajatec** vstoupil do **Československých legií**: jednotek složených z některých Čechů a Slováků a zakládaných Tomášem Garriguem Masarykem a Milanem Rastislavem Štefánikem v různých zemích, ale především v Rusku, aby se podílely na boji za porážku Německa a Rakousko-Uherska a za vznik samostatného Československa. Jako legionář se Hašek účastnil i nejproslulejšího vojenského nasazení legionářů: vítězné **bitvy u Zborova** (červenec 1917).

Na podzim 1917 došlo v Rusku ke komunistickému převratu a nová ruská vláda z války vystoupila. Českoslovenští legionáři se pak probíjeli přes Sibiř do Vladivostoku, aby plavbou kolem světa mohli ještě zasáhnout do válečných bojů v západní Evropě. Hašek s touto akcí nesouhlasil, legie opustil a vstoupil do řad **komunistické (bolševické) Rudé armády**. Jako jeden z jejích nižších velitelů se podílel na stabilizaci komunistické moci na pomezí evropské a asijské části Ruska: projevil politické vlohy a dosáhl tam zřetelných úspěchů. V r. 1920 se oženil s mladou tiskářskou dělnicí Alexandrou Lvovovou (řečenou Šura); bigamie (dvoženství) se však tím podle zákona nedopustil, neboť Československo a bolševické Rusko neudržovaly diplomatické styky, a ruský

sňatek nebyl v Československu platný. Haškův zájem o komunismus byl silně ovlivněn svobodomyšlným anarchismem a s cílem šířit tyto postoje se Hašek, doprovázen Šurou, vrátil **na konci r. 1920 do Čech**.

Nejprve se pokusil o návrat k předválečnému stylu života i tvorby, ale již r. **1921** pojal úmysl napsat velký, ovšem širokému publiku určený a světového úspěchu dosahující **humoristický román ze světové války**: hlavní postavou se stal **dobrý voják Josef Švejk**, jenž vystupoval jako hlavní postava již v několika Haškových předválečných humoreskách. Haškův román vycházel v sešitech na pokračování a Hašek, aby měl klid na práci, se spolu se Šurou odstěhoval do polovenkovské Lipnice nad Sázavou. Jeho zdravotní stav se však zhoršoval pod vlivem předchozího neurovnaného života a akutní silné nadváhy. Na začátku r. **1923 Hašek v Lipnici zemřel** na srdeční selhání. Jeho román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* zůstal **nedokončen**, ale i tak se stal jedním z nejslavnějších a nejpopulárnějších děl světové beletrie.

Hašek má v České republice i v některých jiných zemích – zejména v Rusku – několik pomníků, zatím poslední z nich byl odhalen v r. 2013: připomíná podobnost dvou literárních vojenských postav: Haškova Švejka a kapitána Yossariana z románu amerického spisovatele Josepha Hellera *Hlava XXII* (1961).

Některá díla:

Satirický román Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války (1921 – 1923; 4 díly: I. V zázemí; II. Na frontě; III. Slavný výprask; IV. Pokračování slavného výprasku): román nemá typickou románovou stavbu, jedná se o desítky volně spojených epizod (a stovky drobných, anekdotických vyprávění) líčících osudy Josefa Švejka, drobného obchodníka se psy, od sarajevského atentátu přes odvedení na vojnu až po vleklou, z autorova rozhodnutí stále prodlužovanou cestu vojenským transportem na ruskou frontu; román nebyl dokončen, ale i tak se stal jedním z nejslavnějších děl světové literatury; dopsal jej sice novinář Karel Vaněk (*Osudy dobrého vojáka Švejka v ruském zajetí*; 1923), ale jeho příspěvek nebývá často vydáván a je hodnocen jako umělecky mnohem méně zdařilý; Haškův román (ilustrovaný Josefem Ladou) se dočkal více filmových zpracování (v různých zemích), v českém prostředí nejprve jako němý film *Dobry voják Švejk* (1926; režie Karel Lamač, v titulní roli Karel Noll), pak jako loutkový film *Dobry voják Švejk* (1954; režisér a výtvarník Jiří Trnka, čte Jan Werich) a konečně jako dvoudílný hraný film *Dobry voják Švejk a Poslušně hlásím* (1956 – 1957; režie Karel Steklý, v titulní roli Rudolf Hrušínský); z divadelních adaptací – často velmi volných – vynikají *Švejk ve Druhé světové válce* (1943; Schweyk im Zweiten Weltkrieg; napsáno ve Spojených státech) od německého dramatika Bertolta Brechta a *Josef Švejk* (1963) od Pavla Kohouta;

Humoristické (často satirické) povídky *Aféra s křečkem, Dobrodružství s nahým klukem, Dobry voják Švejk učí se zacházet se střelnou bavlnou, Hovor s malým Mílou, Indián a pražská policie, Jak jsem si přišíval knoflík ke kalhotám, Ministři dr. Žáček a dr. Bráf, Nešťastná historie s kocourem, O panu Josefu Valentovi, O vhodných názvech, Okuste branické pivo!, Počáteční program strany mírného pokroku v mezích zákona, Podezřelý sud dědečka Chovance, Proces s Chámem, synem Noemovým, Pronásledování prvních křesťanů na Vinohradech, Stavovské rozdíly, Šťastný domov, Terciánská vzpoura, Tři muži se žralokem, V Havlíčkových sadech, Velitelem města Bugulmy, Vyhubení praktikantů speditérské firmy Kobkán, Zrádce národa v Chotěboři* (povídka byla napsána v chotěbořské restauraci Panský dům a má tam svou pamětní desku), *Zvony pana Hejhuly, Židovská povídka ze Zapustny v Haliči.*